

ТАРНІВСЬКІ ВІДДОМОСТІ

Ілюстрований політичний, економічний, суспільний та інформаційний тижневик.

Рік VII

Тарнів 2011 р.

№ 25

Адреса Редакція і Адміністрація: Ринок 7, міськкадіміністрація Тарнова, Відділ бренду міста www.tarnow.pl

Битва під Обертином

Документ.
Гетьман Ян Тарновський записує священику
Марціну Личце проректору тарновському, а також його братові
Петру, замковому старості, довічне право збору міді
з монастирського млина і оплат з сукновальні.
Видано в Тарнове, 30 серпня 1556 року

2011 – РІК ГЕТЬМАНА ЯНА ТАРНОВСЬКОГО

480. річниця переможної битви під Обертином під командуванням гетьмана Тарновського

450. річниця смерті видатного коронного гетьмана Яна Амора Тарновського

2011 – РІК ГЕТЬМАНА ЯНА ТАРНОВСЬКОГО

Ян Амор Тарновський народився в замку на горі св. Мартина у 1488 р. Батьком майбутнього гетьмана був каштелян краківський, також Ян Амор, тому він отримав прізвисько «Краковчик». Матір'ю була Барбара з Рознова, внучка лицаря Завиши Чорного.

Через слабе здоров'я Ян був призначеним до духовного сану, навчався передусім від наставників в домашніх умовах, виховувався при дворі кардинала Фредеріка Ягелончика, а також під опікою ксьондза Мацея Држевіцького, головного секретаря королівської канцелярії. Там майбутній гетьман познайомився з державними справами, дипломатією та політикою. Држевіцький розпізнав зацікавленість хлопця і порекомендував матері, щоб направила його до державної служби.

Під час оршанської експедиції в 1508 р. дебютував як солдат. Хоч мав 20 років, вже очолював загін кінноти найманців. Роком пізніше брав участь у перемозі під Хотиним. У 1512 році - у битві з татарами під Лопушним і Вишневцем, а у 1514 році в перемозі під Оршею, де було розбито московські війська.

У 1518 р. Відправився у подорож до Святої Землі, дорогою відвідав Рим, де був прийнятий папою Леоном X. У Палестині був посвячений у лицарі Гробу Христового. Дорогою додому відвідав Єгипет, Олександрію, а також, мабуть, Алжир. Заїхав також до Іспанії, а звідти до Португалії, де взяв участь у війні короля Емануеля I Щасливого проти Маврів.

На переломі 1519 і 1520 р. Тарновський повернувся додому, коли тривала підготовка до наступної війни з хрестоносцями. У 1521 р. взяв участь у поході проти турків, де керував найманими військами.

У 1527 році Тарновський став руським воєводою і отримав від короля Сигизмунда I Старшого титул великого коронного гетьмана. У 1530 р. волохи вторглися до країни на східному

рубежі, зайнявши Покуття. Літом наступного року було організовано воєнну експедицію під проводом гетьмана Тарновського. Розгромив волохів у битві під Гвоздцем і Обертинем (1531) і здобув славу знаменитого командувача. Чотирма роками пізніше, керуючи польсько-литовськими військами, повторив свій військовий успіх, цього разу у війні проти Москви, захопивши у 1535 р. Гомель і Стародуб.

У рік переможної битви під Старобудом Ян Тарновський став краківським воєводою, а пізніше краківським каштеляном. У сорокових роках був одностороннім королем Сигизмунда II Августа. Став рішучим захисником королівської влади у зв'язку з суперечливим подружжям короля з Барбарою Радзівілл. Однак, через короткий проміжок часу, був відсторонений від трону через впливового Миколу Чорного Радзівілла. Перейшов тоді до опозиції, хоча ніколи не вдавався до приниження королівського авторитету.

Гетьман Ян Тарновський був також прихильником хрестового антитурецького походу, а свої надії пов'язував з Габсбургами, яким відправляв меморіали стосовно способів боротьби з турками. У 1547 році Тарновський отримав від імператора Карла V для себе і всієї родини, спадковий титул графа.

Гетьман Тарновський прославився також як реформатор воєнної тактики, а свій практичний досвід виклав у роботі під назвою «Consilium rationis bellicae» - «Рада військової справи» (1558). Ця робота стала основою для навчання майбутніх стратегів і головним джерелом принципів воєнного мистецтва кінця XVI ст.

Крім державної діяльності, як гетьмана і політика, Ян Тарновський широко розвинув своє культурне меценатство. Був бібліофілом, і в Тарновському замку створив велику бібліотеку. Зібрав в ній, між іншим, крім старих рукописних робіт сучасні літературні твори, а

також наукові різногалузеві тексти. З пристрасстю віддавався читанню.

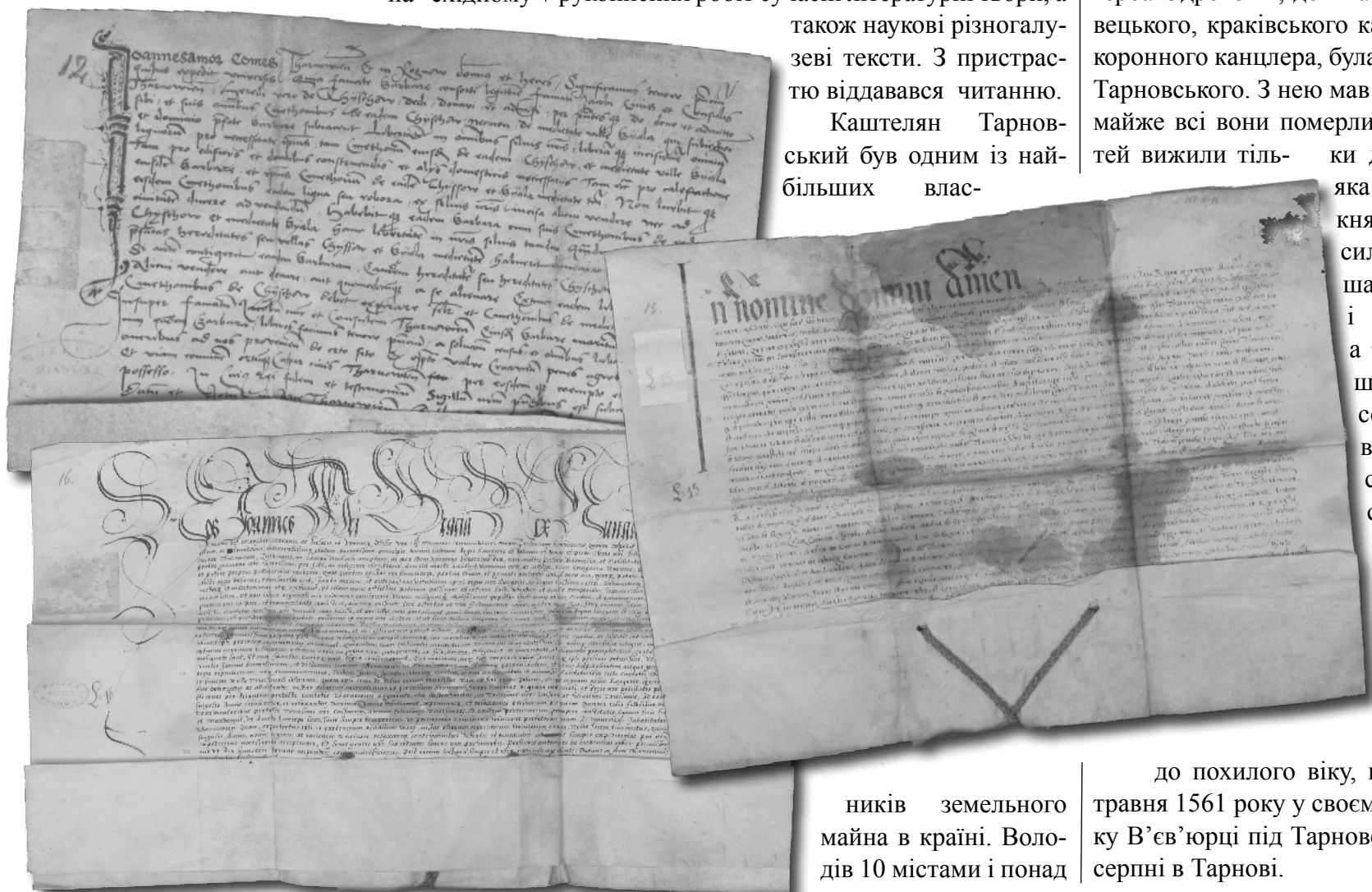
Каштелян Тарновський був одним із найбільших влас-

120 селами. Його майно, що мало назву «держжава Тарновська», знаходилося у воєводствах краківському, сandomирському і руському, а за межами країни володів містом Рауднице в Чехії. У 1540 р. Тарновський заснував нове місто Тернопіль, яке зробив сторожовою вежею Поділля та Червоної Русі. Ярослав і Пшеворськ завдячують гетьманові своїм розвитком і добробутом, а також обороною. Однак, найбільше він зробив для свого сімейного гнізда - для Тарнова. Виклопотав нові привілеї для тарновських ремісничих цехів, а також підтвердив вже існуючі. Крім того, дбав про належне управління містом, з цією метою видав у 1554-1560 рр. ряд положень, які регулювали міське життя. Ці приписи стосувалися: адміністрації, безпеки, харчування, забудови, оборонності, гігієни. Укріпив фортифікаційними спорудами місто: збудував нові відрізки оборонних мурів і полагодив вже існуючі. Дав міщанам привілеї на забудову територій, розташованих обабіч дороги до замку. За його часів розвивалося будівництво і в самому місті, завдяки чому Тарнов був одним з перших осередків ренесансної архітектури в країні.

Також дбав про навчання і освіту молоді, і не тільки з дворянських родин, дітей з котрих охоче приймав у своїй садибі, але також з міщанських. У виданому в 1559 р. статуті для міської школи в Тарнові мета навчання визначалася словами: «щоби таланти і молоді в публічних школах могли здобути, має бути управління і виховання».

Ян Тарновський був тричі одружений. Першою дружиною була Барбара з Тенчина, донька Миколи, руського воєводи, герба Топор. З нею мав двох синів: Яна Олександра, який помер немовлям, і Яна Амора, який був призначений сану священника. З другою дружиною Беатою Одровонж гетьман розлучився одразу по шлюбу. Софія Шидловецька, герба Одровонж, донька Кшиштофа Шидловецького, краківського каштеляна і великого коронного канцлера, була третьою дружиною Тарновського. З нею мав кількох дітей, однак майже всі вони померли немовлятами. З дітей вижили тільки двоє: донька Софія, яка вийшла заміж за князя Костянтина Василя Острозького, маршала волинської землі і київського воєводу, а також син Ян Кшиштоф, королівський секретар, каштелян войницький, староста сandomирський, стрійський та долиньський, велика надія гетьмана, єдиний спадкоємець батьківських статків.

Гетьман Ян Амор Тарновський, доживши до похилого віку, помер у 73 роки 16 травня 1561 року у своєму улюбленому маєтку В'єв'юрці під Тарновом. Поховано його в серпні в Тарнові.

ніків земельного майна в країні. Володів 10 містами і понад

Битва під Обертином належить до найважливіших баталій в історії Центрально-Східної Європи середини XVI століття. 22 серпня 1531 року коронна армія, що захищала Покуття на Галицькій землі, під проводом гетьмана Яна Тарновського, зійшлася під містечком Обертин з військами молдавського господаря Петра Рареша. Армія загарбника налічувала 17 000 кінноти та 50 гармат. Цим силам Великий гетьман коронний Ян Тарновський протиставив 4 452 чоловіки кінноти, 1 167 піхоти та 12 гармат. Кількісну нерівність обох армій визначний полководець нівелював, майстерно застосовуючи тактику ведення оборонного бою, що базувалася на використанні табору. Дізнавшись про наближення армії господаря Молдавського князівства Рареша, гетьман Ян Тарновський наказав утворити на пагорбі чотирикутник з возів, поєднавши їх ланцюгами, залишивши двоє воріт: передні й задні. Один бік чотирикутника прилягав до важкодоступного лісу. В середині чотирикутника місце біля возів зайняла піхота, в свою чергу, важка кавалерія розмілилася поруч з воротами, легка кавалерія була розташована у центрі, по куткам табору було розставлено гармати. Початок битви дали волохи, відкривши вогонь артилерії з 50 гармат. Після п'яти годин артилерійського обстрілу гетьман прийняв рішення розпочати наступальні дії та ввів у битву загопи важкої кавалерії. Польська важка кавалерія зруйнувала молдавські ряди, атакувала волоські артилерійські війська та, за підтримки піхоти, захопила усі гармати, з яких обстрілювала ворога. Молдавську армію опанувала паніка, що підсилювалася появою на шляху втечі загону польської кавалерії, яка ввела у бій свіжі сили. У битві під Обертином втрати молдавської армії склали понад 7000 полеглих та 1000 полонених, до рук противника потрапили також усі гармати. З польської сторони загинуло лише 256 чоловік. 7 листопада 1531 року Великий гетьман коронний Ян Тарновський тріумфально в'їхав до Кракова з полоненими, здобутими знамена-

ми та гарматами. Перемога польської кавалерії під Обертином прославила ім'я Яна Тарновського у Європі та поставила його в один ряд з найвизначнішими полководцями епохи. Гетьман Ян Тарновський майстерно поєднав класичну та нову – ренесансну – традиції військового мистецтва. Він використав принципи сучасної тактики, вміло застосовуючи правило економії сил та гнучко поєднав старий тип європейського озброєння списами з новими гусарськими формуваннями. Пізніше він описав свій досвід та залишив його прийдешнім поколінням у формі трактату у праці, названій „Consilium Rationis Bellicae” („Рада військової справи”), представлені у ній універсальні принципи польської тактики ведення бою стали основою сучасної військової думки й мистецтва у Європі. Битва під Обертином завершила конфлікт за Покуття та звела нанівець мрії господаря Рареша про міцну молдавську державу. 1931 року у 400-ту річницю перемоги під Обертином було встановлено хрест та меморіальну дошку на пагорбі, що знаходиться на місці битви.

«Ради військової справи»

Інші також на той час мають за тим стежити, коли табір розбивається, аби вози їхали колією, аби візники не виступали, тільки аби один віз за іншим колією йшов. Крім того, обозний має дивитися, щоби залишок возів, яких вже до задньої борони докладають, потіснилися або дуже просторо розташовувалися, - отже якщо потрібно, якщо розтягнуться або ущільняться, отже мусить вести залишок возів іншою колією, як побачить, що табір добре вивів, має взяти іншу дорогу; якщо треба розширити, треба вози далі розвести; якщо потрібно щільніше, отже ближчу колію взяти, тільки щоб так привів, аби вози і задня борона правильно стали – дишли возів в табір повернуті були, а не з табору. Ті, що ідуть майдан обирати, щоби розбити табір, мають вибрати майданчик, аби табір увесь став, мають також дивитися, щоби води і дерев було достатньо.

Колісниці, пічні вози, коляски в табірний ряд ставити не можна, їх треба ставити на майдані між рядів, тому що до пічних возів завжди люди потрібні, а табір завжди має залишатися в цілісності, щоби жодного возу з ряду не рушило; а якщо хто на це не зважатиме, на горло має бути покараний, не інакше, наче в місті або замку діру зробив, так має бути за те покараний.

Також для коней, які у війську були, велика пошана, отже потрібно робити борони просторіші; або тісними були, і коли мокрі часи, бо якщо виб'ють коней, то возам трудний виїзд буде; якщо б ворог був близько, борони не варто сильно розширювати.

Де також від ворога не потрібно нічого боятися та натикатися, отже не потрібно сильно вози сточувати, крім того, коли б ворог близько був, якщо треба ворога лежачи пильнувати, тож вози так сточити, щоби віз до воза, колесо до колеса, ланцюги звідусіль, і разом з тим на положенні такий табір обкопати.

Піший біля борони в крайньому ряду побіля свого воза має стати, і мають захищати і пильнувати як вдень, так і вночі, і полонених згідно звичаю щитами повинні заключати, і не мають нікого вночі з табору випускати, ані до табору впускати, поки гетьманові не перекажуть, а він накаже, що в цій справі робити.

Зброя, порох з усіма кінними возами, гармати з їх наметами, візники з кіннями, щоби там же креповали, і завжди були готові до запрягання, коли потрібно. Вони повинні на ринку стояти, таке місце обравши, де було б спокійніше, і де б ринковий майдан не був сильно затиснутий.

«Consillium Rationis bellicae» Яна Тарновського, надрукував Лазар Андришович у Тарнові 1558р. З пергаментного екземпляру Пулавської Бібліотеки передрукував Гомографічним способом А. Пілінський накладом Бібліотеки Корницької у 1879 р.

Календар життя гетьмана Яна Тарновського

- ☞ **1488** – у тарновському замку з'явився на світ Ян Амор Тарновський, син Яна Амора Молодшого і Барбари Завішанки, онуки Завіши Чорного.
- ☞ **24 січня 1507** - участь в коронаційних урочистостях Сигизмунда I на Вавелі.
- ☞ **1511** – шлюб з Барборою Тенчинською.
- ☞ **28 квітня 1512** – битва з кримськими татарами під Вишневецем.
- ☞ **8 вересня 1514** – битва на чолі загону під Оршею проти московських військ.
- ☞ **1518-1519** – паломництво до Святої Землі і подорож по країнах Західної Європи - Єрусалим, Вефлієм, посвята на Лицаря Гроба Христового, Португалія, Англія, Франція, Нідерланди, Німеччина та Чехія.
- ☞ **1520** – участь у війні з хрестоносцями.
- ☞ **2 квітня 1527** – отримання титулу великого гетьмана і посади руського воєводи.
- ☞ **22 серпня 1531** – переможна битва польських військ під командуванням гетьмана Тарновського над молдавською армією під проводом Петра Рареша під Обертинем.
- ☞ **29 липня 1535** – здобуття Старобуда, за наказом гетьмана було страчено 1400 військовополонених.
- ☞ **20 жовтня 1535** – призначення Яна Тарновського воєводою краківським.
- ☞ **15 березня 1536** – призначення Яна Тарновського каштеляном краківським.
- ☞ **24 грудня 1547** – отримання від імператора Карла V свідоцтва графів святого Римського Імператорства для себе і своїх нащадків.
- ☞ **1555** – початок литування з Яном Калвінем, обірваного в 1560 році.
- ☞ **9 березня 1558** – видання друком “Consilium rationis bellicae” в друкарні Лазаря Андриловича в Тарнові, що підсумувало військовий досвід гетьмана.
- 1558** - видання декрету про запобігання від пожежі у місті Тарнові.
- ☞ **16 травня 1561** – смерть Яна Тарновського у своїй улюбленій резиденції у В'єв'юрці у віці 73 років.
- ☞ **18 серпня 1561** – похоронні урочистості в тарновській каплиці під головуванням єпископа київського Якова Уханського.

